

KUDRNA, Jan a kol.: Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby

Praha : Acta universitatis carolinae Iuridica, 2012, 173 s.

Vedecko-akademický časopis *Acta universitatis carolinae Iuridica*, vychádzajúci na Karlovej univerzite v Prahe, patrí medzi renomované zdroje vedeckého poznania v oblasti štátu a práva. Je pevnou súčasťou právnickej fakulty už od roku 1995. Štvrté číslo tohto periodika prináša veľmi pestrý a ucelený prehľad o inštitúte priamej voľby v Českej republike a rôznych ďalších európskych krajinách. Štúdie pomerne rozsiahleho kolektívu autorov zaoberajúcich sa týmito skôr politologickými ako právnickými záležitosťami sú rozdelené na dve hlavné časti. V prvej sa nachádza podrobná analýza priamej voľby prezidenta v Českej republike, ktorá je diskutovaná v 5 štúdiách. V druhej časti sa nachádzajú príklady iných európskych krajín, kde sa takýto inštitút využíva.

Vysoko aktuálna téma na českej politickej scéne bola vhodným podnetom na napísanie štúdie tohto druhu. Právnicko – politologická vedecká obec tak dôkladným spôsobom popísala zmeny, ktoré prináša priama voľba hlavy štátu u našich severozápadných susedov. V prvom článku Jána Kudrnu (*Prímá voľba prezidenta – koniec cesty trvajúci 23 let*, s. 9-26) je popísaný proces súvisiaci so zavedením priamej voľby prezidenta, ktorý začína rokom 1989 a končí úspešným završením v roku 2012. Podľa autora sa pozornosť českej odbornej obce zameriavala len na samotný mechanizmus zavedenia priamej voľby a nevenoval sa dostatočný záujem o postavenie a kompetencie prezidenta. Politici a experti podľa autora celkom nedocenili potrebu zmeniť ústavu a jasnejšie vymedziť postavenie českého prezidenta, ktorý sa po ústavnej zmene stáva politicky silnejším aktérom. Veľmi dôležitou otázkou zostáva aj konkrétne vymedzenie zodpovednosti „prvého muža“ štátu. Čitateľ sa v tejto časti dopracuje k zaujímavým faktom; napríklad ako prví prišli po revolúcii s návrhom priamej voľby prezidenta paradoxne predstavitelia dovtedajšieho autoritárskeho režimu a nie demokratické sily. Podľa autora až do roku 2001 išlo pri úvahách o zavedení priamej voľby prezidenta v ČR o marginálne názory s minimálnou podporou. Ide o jednu z najrozsiahlejších častí štúdie, nakoľko autor si dal tú námahu, aby prezentoval podrobným spôsobom jednotlivé volebné obdobia od roku 1992. Na čitateľa to môže pôsobiť rušivo. Na druhej strane, je možné sa na túto skutočnosť pozrieť z pozitívnejšej stránky. Autor tu uverejnil všetky podstatné návrhy zákonov, ktoré prešli poslaneckou snemovňou v oblasti priamej voľby prezidenta. V záverečnej úvahe autor sumarizuje klady a zápory procesu zavádzania tohto „demokratizujúceho“ inštitútu, oceňuje výber volebného systému pre tento druh volieb a kritizuje počet potrebných podpisov na kandidatúru na prezidenta.

Nasledujúci príspevok Mareka Antoša (*Pravomoci prezidenta republiky po zavedení priamej voľby*, s. 27-42) upriamuje pozornosť na prípadné zmeny právneho postavenia prezidenta republiky. To vyplýva z Ústavy ČR. Autor si kladie otázku, či zavedenie priamej voľby prezidenta môže alebo nemôže zmeniť výklad niektorých právomocí vyplývajúcich z Ústavy ČR. Nelegitímnosť prezidenta sa práve zavedením ďalšieho volebného aktu z celkového počtu 13 zvýšila. Často používaný argument o nezodpovednosti prezidenta voči nikomu v rámci ústavného systému je tu vyvrátený niektorými článkami Ústavy ČR, aj keď ide o zodpovednosť špecifického charakteru na rozdiel (napr.) od vlády, ktorá by sa podľa niektorých odborníkov nemala uvádzať v tej istej hlave spolu s prezidentom. Autor sa okrem iného venuje aj kompetenciám menovacieho charakteru, pôsobnosti prezidenta v oblasti zahraničnej politiky či vzťahu prezident – Európska Únia.

Jindřiška Syllová vo svojom príspevku (*Vliv přímé prezidentské volby na celistvost zahraniční politiky České republiky*, s. 43-62) na úvod konštatuje, že česká ústava vychádza z francúzskeho modelu piatej republiky. Následne charakterizuje vývoj ústav po druhej svetovej vojne. Výskumnou otázkou tejto časti štúdie by mohlo byť to, či a v akom rozsahu zmena systému voľby prezidenta modifikovala určitým spôsobom jeho zahranično-politické právomoci. Prezentuje názor, že aj keď prezident ČR má podľa Ústavy určité kompetencie smerom k zahraničiu, je značne limitovaný najmä nutnosťou kontrasygnácie vládou. Zmenou ústavy však prezidentské „zásahy“ do tejto oblasti môžu byť čoraz častejšie.

Jmenování členů bankovní rady prezidentem republiky a přímá volba hlavy státu (s. 53-62) je názvom štúdie, ktorú pripravila Kateřina Jantsová. Autorka predstavuje v úvode Bankovú radu ako najvyšší orgán Českej národnej banky. Pozitívne treba ohodnotiť poznámkový a citačný materiál, ktorý zaberá značnú časť celkovej dĺžky príspevku. Nejednoznačnosť Ústavy ČR v tejto otázke je podrobená kritike už v úvode, kde sa spomína „kauza“ sporu prezidenta a vlády ČR z roku 2000.

Posledným článkom prvej časti tohto vydania akademického časopisu je príspevok od Jany Reschovej s názvom *Od volební kampaně k přímé volbě hlavy státu* (s. 63-74). V úvode upúta tvrdenie autorky, že „empirický výskum jednoznačne nepotvrďuje systémový vzťah medzi priamou voľbou prezidenta a medzi širšími, výraznejšími, či relevantnejšími prejavmi demokratického rozhodovania“. Nasledujúce riadky sa venujú prioritne prezidentskej volebnej kampani, k jej znakom, ktoré ju sprevádzajú, k rozsahu volebnej kampane a k jej prípadnej regulácii. Poukazuje sa tu na špecifickosť volebného marketingu pri tomto type volieb.

Druhá časť publikácie sa týka priamej voľby prezidenta v zahraničí. Gediminas Mesonis upriamuje našu pozornosť na región Pobaltia (*President of*

the Baltic States in a comparative context: Elections and Powers) (s75-88). V úvode sa zaoberá problematikou ústav týchto krajín, aby následne zhodnotil proces voľby v jednotlivých krajinách. Okrem toho tu porovnáva rozsah právomocí prezidenta a skúma, či existuje nejaká korelácia medzi spôsobom voľby a už spomínaným rozsahom právomocí vo vybraných štátoch. Autor prichádza k záveru, že aj keď sú Litva, Lotyšsko a Estónsko komparované ako jedna geopolitická skupina s ostatnými štátmi, sami medzi sebou sú dosť odlišné. Aj keď všetky štúdie v tomto vydaní časopisu diskutujú o priamej voľbe prezidenta, v prípade tejto štúdie to celkom neplatí, nakoľko iba v Litovskej republike je prezident volený priamo. Autor poukazuje na fakt, že nie spôsob voľby, ale ústavné zakotvenie je rozhodujúce pri porovnávaní právomocí „najvyšších občanov štátu.“

Iwona Wróblewska sa venuje postaveniu hlavy štátu v Poľsku, v príspevku s názvom *Voľba prezidenta Poľskej republiky a jeho ústavní pozice* (s.89-100). V práci sú podrobne vysvetlené viaceré základné otázky súvisiace s poľským prezidentom, organizácia volieb, nominácie kandidátov a podmienky zvolenia či volebné obdobie nástupu do funkcie prezidenta. Je to príspevok pôsobiaci informatívne a nie analyticky, keďže popisuje len články ústavy či zákonov týkajúcich sa prezidenta. Marián Giba v príspevku *Vplyv priamej voľby na ústavné postavenie prezidenta republiky na Slovensku* (s.101-114) prechádza historickým vývojom zavedenia priamej voľby aj s neslávny „príbehom“ z roku 1997 (zmarené referendum). Okrem toho je zaujímavým porovnanie potrebného počtu podpisov oprávnených voličov pri uskutočňovaní referenda (350 000) a počtu podpisov, ktoré sú potrebné na kandidatúru na prezidenta (15 000). Autor kritizuje systém absolútnej väčšiny pri tomto type volieb s dodatkom, že je v našich podmienkach prakticky neuskutočniteľné, aby bol prezident zvolený už v prvom kole vzhľadom na neopodstatnenú podmienku absolútnej väčšiny voličov. Okrem toho, interpretácia Ústavy SR už spôsobila diskusie o tom, či ide o väčšinu zúčastnených alebo väčšinu všetkých oprávnených voličov.

Peter Horváth a Pavol Juhás v spoločnom príspevku *Zavádzanie priamej voľby prezidenta na Slovensku a jeho dôsledky* (s. 115-128) analyzujú nielen dopady priamej voľby prezidenta na politický proces na Slovensku, ale aj samotný proces, ktorý tomuto rozhodnutiu predchádzal. V úvode nezabudli opomenúť fenomén prvého slovenského novodobého „prezidentovania“ (M. Kováč) v podobe jeho chronického sporu s predsedom vlády SR V. Mečiarom. Aj následkom tohto problému sa začalo čoraz intenzívnejšie uvažovať o priamej voľbe prezidenta. Autori poukazujú tiež na nevhodný a nízky počet potrebných hlasov na kandidatúru. Venujú sa vo výraznejšej miere volebnej kampani či podmienkam, ktoré musia kandidáti splňať. Prezidenta označili za akúsi ústavnú poistku a konštatujú, že zavedením voľby priamo prostrední-

tvom občanov sa paradoxne tento post oslabil. Okrem toho autori roanalyzovali právomoci prezidenta, vlády a parlamentu vo vzájomnom vzťahu. Príspevok *Ústavné postavenie a spôsob voľby maďarského prezidenta republiky* (s. 129-138) Ivana Halásza sa začína poukázaním na historické korene tejto funkcie prezidenta pred rokom 1989. Nasleduje podrobnejšia analýza definovania miesta prezidenta v ústavnom systéme v období rokov 1989 – 2011. Hlavné miesto v tomto opise má politický zápas o to, či v Maďarsku bude alebo nebude zavedená priama voľba prezidenta. Definitívne zavretie dverí priniesol až verdikt Ústavného súdu z roku 1993, ktorým sa rozhodlo o tom, že o otázke priamej voľby prezidenta je možné rozhodovať len na pôde parlamentu.

Ján Grinc sa venuje rakúskemu systému v príspevku *Prímá voľba spolko- vého prezidenta v Rakousku* (s. 139-150). Priamosť pri voľbe bola ovplyvnená krízovými okolnosťami, na rozdiel od Českej republiky, kde táto zmena prichádza v relatívne pokojných časoch. Nefunkčnosť ústavného systému v histórii Rakúska priniesla potrebu „zreformovať“ spôsob voľby, ako aj postavenie prezidenta. Autor tu porovnáva obe krajiny v tom zmysle, že kým v Rakúsku spolu so zavedením priamej voľby prišli aj iné ústavné zmeny týkajúce sa vymedzenia pôsobnosti a zodpovednosti prezidenta, v Čechách sa takáto zmena neuskutočnila. Tieto komparatívne časti textu možno pokladať za najprínosnejšie. Francúzska poloprezidentská forma vlády a priama voľba prezidenta ako jej základný znak? Takúto otázku si kladie Ondřej Preuss vo svojom príspevku s názvom *Prímá voľba prezidenta jako esenciální znak poloprezidentské formy vlády ve Francii?* (s. 151-164). Článok popisuje prehľadným spôsobom poloprezidentskú formu vlády vo Francúzsku. Od historického kontextu zavedenia tejto formy cez kandidatúru, volebný systém a kontrolu volieb. Právomoci prezidenta a taktiež jeho ústavné postavenie vo vzťahu s legislatívou a exekutívou sú tu tiež naznačené. Za prínos možno pokladať aj v tomto prípade porovnania procesu prijímania priamej voľby vo Francúzsku a Českej republike.

Záverečná časť je smerovaná študentom politológie, práva a iných vedných disciplín. Popisuje 12 vybraných európskych krajín z hľadiska rozličných indikátorov voľby a postavenia prezidentov, napr. nominácie kandidátov na funkciu prezidenta, pasívne volebné právo a volebný systém pri tomto druhu volieb. Vo všeobecnosti všetky popísané štúdie sú užitočné pre študentov či odbornú obec v oblasti politológie, práva a ďalších vied. Zvlášť vhodná je táto literatúra pre tých, ktorí sa venujú problematike postavenia hlavy štátu v rôznych krajinách v rámci vedeckých či záverečných prác.

Richard Brix
Fakulta sociálnych vied UCM
Trnava